

HANS WALLMARK:

Penicillin och pansarförstärkta ytterdörrar

Magnus Nilssons teknikhyllning i SvT 4/96 är närmast nietscheansk; "Människan har till sist blivit vuxen. Ensam med sig själv som individ utan några garantier. Det finns ingen återvändo. Jag tycker det är bra."

Magnus Nilsson står på bergets topp. Sträcker ut händerna mot den himmel som nu är hans. Ett glädjeskrik kan höras. Gud är död. Jag är ensam!

Åsikten är på inget sätt ny. Den har funnits i många tider och kulturer. Inte minst tonåringar brukar förtjusas av dess kraftfullhet.

Själv anser jag den vara direkt farlig. Den extrema människokulten har ändat i slakt och massmord. Varje

---

HANS WALLMARK är redaktör och skriver regelbundet ledare i bl a Nordvästra Skånes Tidningar.

försök att bygga ett lyckorike på jorden har slutat i sin motsats. Bara under 1900-talet har vi upplevt ett antal regimer som satt den materiella framstegstron före allt annat. Resultaten förskräcker. Just den förkättrade Georg Henrik von Wright – vars blotta namn tycks sprida förstämning – pekar i sin essaysamling *Att förstå sin samtid* (Bonniers) på Dostojevskijs slutsats: Där individen frigör sig från Gud (och därmed traditionen) är det inte människan som tar kommandot utan ett monster till apa.

Materiella förfiningar

Otvivelaktigt har under vårt sekel märkliga och imponerande tekniska landvinningar gjorts. Hela vårt dagliga liv har på alla sätt underlättats av dessa materiella förfiningar. Kanske räcker det med det? Skall vi luta oss tillbaka i sätet i det tåg som i expressfart för oss mot det 21:a århundradet och sedan vidare?

Jag tror emellertid att många känner att det inte är tillräckligt med en

mer sofistikerad produktion. Att fler tar del av Georg Henrik von Wright kan indikera att dessa känner sig illa till mods. Självfallet kan dessa människor spydigt avfärdas som en bunt käringar. Det gör dem emellertid inte mindre oroliga. För nog är det väl en smula bittert för alla utvecklingens mest hängivna vänner att sambandet mellan teknisk framgång och mänsklig förädling inte tycks föreligga. Magnus Nilsson är glad åt att brottsligheten och förfallet idag inte är värre än för 100 år sedan. Samtidigt missar han några detaljer. De nya vapnen har gjort det möjligt att inleda människoslakt i en tidigare aldrig skådad omfattning. Folk må under sent 1800-tal ha klubbats ned vid saloonbesök men det godtyckliga dödandet med ett automatvapen från toppen av en slumpvis utvald byggnad fanns inte. I min ungdom hemma i Norrbotten brukade vi på dagarna ibland lämna ytterdörren i familjens villa olåst. Garageporten var aldrig låst. Inte ens cyklarna. Vi var

inte unika. Många gjorde på detta sätt. Få drabbades av inbrott. Drygt två decennier senare är det ingen som längre är så naiv. Vad har hänt? Enligt Magnus Nilsson skall vi befinna oss i en bättre värld. Jag tvivlar.

Han kan ju upplysa alla de i Stockholm som skaffar sig gallergrindar, pansarförstärkt ytterdörr och upprättar avtal med vaktbolag om kontinuerlig patrullering att det inte är värre idag än tidigare. Snarare bättre, för de har ju både penicillin och mikrovågsugn!

Statistiskt bakgrundssorl

Det gäller att förstå och rätt se det "framgångsrika" 1900-tals baksida. Vad som hänt då människan vrålat ut sin styrka i natten. Strax har en sådan syn kunnat leda till att andra individer betraktats som ett statistiskt bakgrundssorl. Den nya tekniken har skapat mäktiga redskap. I vänsterhistorikern Peter Englunds senaste mycket intressanta essaysamling *Brev från nollpunkten* (Atlantis) pekar han på ett tydligt samband mellan första världskrigets "totala krig", över Stalinterrorn, de nazistiska utrotningsslågren, de brittiska massbombningarna av tyska storstäder till atombomben över Nagasaki. Vår tid har skapat oanade möjligheter: "Under den 35 minuter långa förberedelsen för anfallet mot Neuve-Chapelle i

mars 1915 hade det brittiska artilleriet skjutit iväg fler granater än som avfyrats under hela boerkriget."

Finns det verkligen inte anledning att även se "framgångens" baksida?

Tekniktron och modernitetskulten är alls inga nya inslag i svensk politik. Starkt påverkade av vad som hände i utlandet gjorde sig de svenska socialdemokraterna under detta sekels första decennier till värtaliga företrädare för förnyelsen. Sverige skulle omskapas. Ett nytt släkte träda till. En som slagit hål på denna övertro är Tage Lindbom som i besvikelse kommit att vända sig mot den arbetarrörelse han under många årtionden varit en del av. Det nya samhället kom, enligt honom, att i mångt och mycket bli det vegeterande. Förfiningen och det mänskliga förädlandet lät vänta på sig.

Existentiellt hål

Vårt sekels tekniska landvinningar varken kan eller bör förnekas. Men det är direkt dumt att samtidigt vägra resonera kring de avarter och problem som kommit i dess spår. Ja, att faktiskt säga att de inte existerar. Att fler läser Oswald Spengler och Georg Henrik von Wright kan tolkas som rädsla för samhällsutvecklingen. Mycket har blivit bättre men samtidigt känns det som om det fanns ett stort existentiellt hål. Magnus Nilsson vill fylla det med sig själv.

Andra söker sig mot Gud eller traditionen.

Det enskilt farligast med modernistkulten är emellertid dess utopiska drag. Den allt förklarande lärans enkla sammanfattningar. Några utmejslade principer påstås räcka. Allt ordnar sig sedan till det bästa. Magnus Nilsson vet exempelvis redan hur många vi kan bli på vår planet: "mellan tio och tolv miljarder människor, men inte fler." Alldeles orimligt är det inte att bli skrämmd av denna trosvisshet.

Det finns anledning att citera Nobelpristagaren i litteratur, Wislawa Szymborska, som i sin dikt *Utopia* (finns i samlingsvolymen med samma namn utgiven av FIB:s lyrikklubb) smulat sönder dylik fixering. Hon skriver om "en ö där allting bara klarnar". Här finns "bevisens grund" och den enda vägen "är den framkomliga vägen". "Buskarna bara dignar under alla svaren" när man söker sig mot "Självklarhetens dal":

*Ön är trots sin tjusning öde,
och på stranden syns små märken av
fötter,
samtliga vända mot havet.
Som om man bara begett sig härifrån
och utan återvändo sänkt sig i djupet.
I ett liv man inte begriper.*